

Zasiłki rodzinne w gospodarstwach rolnych w Europie

W krajach europejskich istnieją różne systemy świadczeń rodzinnych. Z jednej strony są one wypadkową historii i tradycji, z drugiej - osiągnięć cywilizacyjno-kulturowych właściwych każdemu państwu. Mamy w Europie dwa rodzaje systemów, a mianowicie: zaopatrzeniowy i ubezpieczeniowy. W pierwszym źródłem finansowania świadczeń są podatki, w drugim składki. Ta prosta kwalifikacja podziału nie odzwierciedla jednak złożoności realiów europejskich, a tym bardziej nie ułatwia wpisania w te realia sytuacji socjalnej polskiej wsi. Można więc przyjąć jako kryterium podziału odpowiedzialność indywidualną za los własnej rodziny, bądź odpowiedzialność zbiorową. Tę pierwszą można określić mianem liberalnej, drugą mianem solidarnościowej. Zasada solidarnościowa występuje zarówno w systemie zaopatrzeniowym, jak i ubezpieczeniowym w postaci solidarności obywatelskiej, narodowej, zawodowej, rodzinnej.

W kilku krajach uwzględnia się specyfikę rodziny rolniczej, niezależnie od tego, czy obowiązuje tam model składkowy (Austria, Belgia, Francja, Luksemburg, Niemcy), czy model podatkowy zabezpieczenia społecznego (Dania, Finlandia, Irlandia, Wielka Brytania, Szwecja). Są też kraje o mieszanym systemie ochrony rodziny, stanowiącym połączenie liberalizmu i egalitaryzmu zarówno redystrybucyjnego (od czasu Bismarcka), jak i utylitarystycznego (od nazwiska Beveridge, inicjatora solidarności narodowej). Rolnicy korzystają tam z usług leczniczo-opiekuńczych, częściowo jako grupa zawodowa, a częściowo jako obywatele). Własne systemy ubezpieczeń społecznych rolników są zorganizowane we Francji i w Niemczech, a specyfika tej grupy zawodowej uwzględniona jest dokładnie w Finlandii. Na przykładzie tych krajów można więc mówić o zasadach zasiłków rodzinnych w gospodarstwach rolnych.

Ochrona rodziny stanowi we Francji jeden z trzech głównych działów Wzajemnych Ubezpieczeń Społecznych Rolników (MSA) obok ochrony zdrowia i zabezpieczenia na starość. Ochronie podlegają zarówno zatrudnieni na zasadzie umowy o pracę, jak i niezależni, tzn. właściciele, współwłaściciele i dzierżawcy gospodarstw rolnych oraz członkowie ich rodzin. Pewne zasady są wspólne dla obu tych grup. Ubezpieczenie społeczne rolników francuskich ma związek z polityką prenatalistyczną państwa. Świadczenia ochrony macierzyństwa są więc nie tylko uzupełnieniem, ale wstępem do świadczeń rodzinnych. By

nabyć do nich prawo, kobieta ma obowiązek siedmiu badań prenatalnych i postnatalnych. W pewnych przypadkach wymagane jest też badanie przysłego ojca. Istnieje obowiązek kontroli lekarskiej dziecka do sześciu lat, z czego 9 badań przypada na pierwszy rok życia, 3 na drugi rok, a potem co kwartał w ciągu następnych czterech lat. Jeśli poród odbywa się w domu, matka otrzymuje zwrot kosztów lekarza czy akuszerki. W szpitalach publicznych i prywatnych przysługuje zwrot kosztów do 12 dni pobytu.

Pojęcie dziecka na utrzymaniu oznacza efektywną i stałą opiekę w postaci mieszkania, wyżywienia, ubrania i wykształcenia. Dotyczy to zarówno dzieci małżeńskich, pozamałżeńskich, adoptowanych lub przyjętych, niezależnie od więzi pokrewieństwa. Dodatkowo świadczeniami rodzinnymi objęte są dziewczęta pozostające w domu rodzinnym bez kontynuowania nauki szkolnej. Jest to szczególnie ważne właśnie w środowisku wiejskim, gdyż umożliwia matce-rolniczce kontynuację pracy zawodowej w gospodarstwie. Chodzi w tym przypadku o córkę lub siostrę świadczeniobiorcy lub jego współmałżonka, która poświęca się wyłącznie pracom domowym i wychowaniu co najmniej dwojga rodzeństwa i innych dzieci w wieku poniżej 14 lat, będących na utrzymaniu świadczeniobiorcy, jeśli ich matka zmarła lub nie może podołać zajęciom domowym ze względu na dużą liczbę dzieci.

Świadczenia rodzinne dzielą się na dwie grupy. Do pierwszej grupy (niezależnej od dochodu) należy zasiłek rodzinny, zasiłek na małe dziecko, dodatek rodzinny, wychowawczy zasiłek rodzicielski (przysługujący matce bądź ojcu), zasiłek wsparcia rodzinnego, zasiłek dla samotnego rodzica, zasiłek nauczania specjalnego, zasiłek adopcyjny, zasiłek dla niepełnosprawnych. Do grupy drugiej (uzależnionej od dochodów) należy zasiłek na rozpoczęcie nauki szkolnej, zasiłek mieszkaniowy, zarówno o charakterze rodzinnym jak i socjalnym, premia na przeprowadzkę, pomoc na poprawę warunków mieszkaniowych.

Z a s i ł k i r o d z i n n e są wypłacane temu z rodziców, który sprawuje faktyczną opiekę, w przypadku rozwodu temu z rodziców, u którego dziecko mieszka. Wysokość świadczeń rodzinnych stanowi określony procent miesięcznej podstawy, podnoszonej sukcesywnie w kolejnych latach w wyniku wzrostu ogólnych kosztów utrzymania. Procent uzależnia się od liczby dzieci, z wyłączeniem jedynaka. Przy dwojgu jest to 32%, dalej progresywnie do 5 dzieci, za każde następne 41% kwoty bazowej. Występują jeszcze dwie podwyżki uzależnione od wieku dzieci, a więc po ukończeniu 10 lat i 15 lat. Jeśli jednak rodzina ma tylko dwoje dzieci, to na pierwsze z nich podwyżka nie przysługuje,

Zasilek na małe dziecko przypomina raczej polski zasiłek porodowy. Przysługuje niezależnie od dochodów na każde dziecko jeszcze nie urodzone od trzeciego miesiąca ciąży matki do osiągnięcia przez niemowlę trzech miesięcy. Od tego momentu zmieniają się zasady uprawnień, tzn. konieczny jest warunek odpowiednich dochodów. Bierze się pod uwagę dochody netto albo po potrąceniach dla różnych kategorii przychodów świadczeniobiorców, ich współmałżonków lub konkubin. W przypadku porodów wielorakich od momentu porodu świadczenie przysługuje przez dwanaście miesięcy. Dochody powyżej pewnego pułapu zmniejszają rozmiar zasiłku na małe dziecko o 25-30% na każde z nich. Zwyżka przysługuje samotnym matkom.

Dodatek rodzinny wprowadzono poza zasiłkiem rodzinnym w celu uproszczenia świadczeń. Dodatek przysługuje tym rodzinom, które utrzymują przynajmniej troje dzieci w wieku od trzech lat. W razie zerwania wspólnoty rodzinnej prawo przysługuje jednemu z rodziców faktycznie wychowujących dziecko. Wysokość tego świadczenia ustalono na 41,65% miesięcznej podstawy do obliczania zasiłków rodzinnych. Rodziny wielodzietne nabywają prawo do uzupełniania dochodu, jeśli utrzymują przynajmniej troje dzieci, ich dochód nie przekracza określonego pułapu w odniesieniu do robotników rolnych, a w odniesieniu do samodzielnych - powierzchnia ich gospodarstwa nie przekracza 70% dolnej granicy (SMI).

Zasilek wychowawczy rodzicielski przysługuje temu z rodziców, które przerwie aktywność zawodową, opiekując się co najmniej dwojgiem dzieci, z których jedno nie przekroczyło trzech lat. Chodzi tu o pomoc w godzeniu życia rodzinnego i zawodowego. O nabycia uprawnień trzeba wykazać się co najmniej dwuletnią aktywnością zawodową w rolnictwie i opłacaniem składek emerytalnych. Do okresu aktywności może być doliczona praca w innych krajach LIE, bezrobocie, kształcenie zawodowe. Jeśli po ukończeniu przez dziecko dwóch lat matka (lub ojciec) podejmuje pracę w niepełnym wymiarze czasu lub kontuuje również w niepełnym wymiarze kształcenie zawodowe, zasiłek wychowawczy przysługuje w mniejszej wysokości. Wypłacany jest do ukończenia przez dziecko trzech lat. W przypadku śmierci dziecka zasiłek przysługuje jeszcze przez 3 miesiące. Wysokość jego kształtuje się na poziomie 142,57% miesięcznej podstawy.

Zasilek na opiekę nad dzieckiem w domu wprowadzono w 1987 roku. Celem jego jest ograniczenie ciężaru składek społecznych wpłacanych przez rodziny rolnicze zatrudniające w domu opiekunkę do dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Warunkiem nabycia uprawnień jest praca zarobkowa (w rolnictwie lub poza) obojga małżonków lub jednego z

nich, ale wychowującego samotnie dziecko do lat trzech. W odróżnieniu od zasiłku wychowawczego, zasiłek na opiekę w domu pokrywa całość składek, może występować w tej samej rodzinie łącznie z poprzednim zasiłkiem wychowawczym, ale z zachowaniem różnego okresu zatrudnienia, np. jedna osoba rano, a druga po południu.

Zasiłek wsparcia rodzinnego zastępuje dawny zasiłek sierocy. Przysługuje on w zasadzie sierotom i dzieciom utrzymywanym przez samotnego rodzica lub wtedy, gdy rodzicielstwo przynajmniej z jednej strony nie zostało prawnie potwierdzone. W pewnych przypadkach świadczenie to dotyczy również dzieci, których rodzice nie wypełniają swych obowiązków utrzymania, a dochodzenie powinności alimentacyjnych dokonuje się za pośrednictwem sądu lub w ogóle jest nieosiągalne. Jeśli rodzice mimo postanowienia sądu nie wywiązują się z obowiązku alimentacyjnego, świadczenie jest wypłacane awansem na konto alimentów. Wysokość świadczenia wynosi 30% miesięcznej podstawy, jeśli oboje rodzice nie żyją lub nie stawiają się w sądzie.

Zasiłek dla samotnego rodzica (matki lub ojca) stanowi gwarancję minimalnego dochodu rodzinnego osób samotnie wychowujących jedno dziecko. Przysługuje wdowom, rozwiedzionym, żyjącym w separacji, porzuconym lub niezamężnym (odnosić się może i do ojców), także kobietom samotnym w ciąży. Zasiłek przysługuje w zasadzie przez 18 miesięcy, okres ten może być przedłużony do momentu ukończenia przez dziecko 3 lat.

Zasiłek nauczania specjalnego ma na celu kompensowanie rodzinie wychowującej dziecko niepełnosprawne dodatkowych wydatków związanych z tym faktem. To świadczenie przysługuje do 20 roku życia, jeśli 80% niepełnosprawności i potrzebą, szkolnictwa specjalnego została potwierdzona przez komisję departamentalną. Wysokość zasiłku kształtuje się na poziomie 32% podstawy miesięcznej. Jeśli dziecko zostanie przyjęte jako ekstern lub półpensjonariusz do zakładu kształcenia specjalnego, lub uczęszcza do zwykłej szkoły, ale tam podlega specjalnej edukacji czy opiece domowej, przysługuje 50% zasiłku. Niepełnosprawne osoby dorosłe o niskich dochodach mają prawo do podobnego zasiłku wypłacanego już nie w ramach świadczeń rodzinnych, ale przez kasy społecznych ubezpieczeń wzajemnych rolników.

Zasiłek adopcyjny przysługuje rodzinom, które adoptują lub przyjmują dziecko z perspektywą jego adopcji. Wysokość jego równa jest zasiłkowi na małe dziecko lub stanowi 45,95% miesięcznej podstawy.

Zasiłek z tytułu rozpoczęcia nauki szkolnej ma na celu kompensowanie wydatków związanych z tym faktem przez rodziny o skromnych dochodach. Mają do niego prawo beneficjenci zasiłków rodzinnych w okresie poprzedzającym podjęcie nauki przez dziecko. Równocześnie muszą oni wykazać się dochodem niższym od pułapu wyznaczonego przez SMIG (minimalny zarobek gwarantowany), a zwiększonego ewentualnie o 30% na dziecko w wieku od 6 do 16 lat, zapisane do publicznej lub prywatnej placówki oświatowej.

W ramach ubezpieczeń społecznych rolników istnieją cztery rodzaje **zasiłków mieszkaniowych** a mianowicie: o charakterze rodzinnym, socjalnym, zindywidualizowanej pomocy i kredytowym.

Zasiłek **mieszkaniowy o charakterze rodzinnym** obejmuje dwa typy wsparcia finansowego. Pierwszy z nich tradycyjnie przyznawany w ramach systemu świadczeń rodzinnych obejmuje tych, którzy korzystają z zasiłków rodzinnych, porodowych (na małe dziecko) i innych tego rodzaju. Obejmuje także gospodarstwa domowe o jednym dziecku, które normalnie wyłączone są z systemu podobnych świadczeń, a nawet małżeństwa bezdzielne w ciągu pięciu lat od zawarcia związku, jeśli żadne z nich nie przekroczyło wtedy 40 lat.

Drugi typ wsparcia też o charakterze rodzinnym odnosi się do osób starszych, kalekich, upośledzonych, młodych robotników najemnych i długotrwałych bezrobotnych. Gospodarstwa domowe, które mają na utrzymaniu osoby powyżej 65 lat oraz między 60-65 lat niezdolne do pracy, jeśli łączne ich dochody nie przekraczają określonego pułapu, mają prawo do tego rodzaju zasiłku. Ogólnie biorąc, gospodarstwa domowe i osoby mające na utrzymaniu co najmniej jednego przodka, potomka i krewnego (wstępnego, zstępnego, pobocznego) drugiego a nawet trzeciego stopnia (brata, siostrę, ciotkę, bratanka, siostrzenicę) żyjącego wspólnie, o stałej niesprawności co najmniej na poziomie 80%, mogą otrzymać ten rodzaj finansowego wsparcia. To wsparcie obejmuje stałą zapomogę na koszt utrzymania mieszkania, które np. robotnik rolny użytkuje w ramach umowy o pracę z właścicielem gospodarstwa. W przypadku rolników samozatrudnionych może to być wsparcie na budowę własnego mieszkania, na poprawę stanu lokalu przez wprowadzenie urządzeń technicznych z punktu widzenia norm czystości, bezpieczeństwa i wygody, a także na powiększenie mieszkania lub na adaptację pomieszczeń nie przewidzianych uprzednio na cele mieszkaniowe.

Zasilek mieszkaniowy o charakterze wyłącznie **socjalnym** został ustalony w celu pomocy pewnym kategoriom osób, które nie mogły skorzystać z zasiłków mieszkaniowych o charakterze rodzinnym. Kasy ubezpieczeń społecznych rolników wypłacają ten zasiłek beneficjentom zasiłków rodzinnych w systemie rolniczym posiadającym dzieci.

Pomoc mieszkaniowa zindywidualizowana jako trzeci rodzaj zasiłku mieszkaniowego została ustalona w ramach reformy finansowania mieszkań w celu poprawy dostępności do własnego lokalu przez osoby najbardziej potrzebujące, w celu promocji jakości mieszkań i rehabilitacji bądź unowocześnienia pomieszczeń starych. Wysokość pomocy stanowi zarówno funkcję zasobów finansowych, jak też składu i struktury rodziny (liczba, charakter pokrewieństwa), charakteru wnioskodawcy (lokator, petent, spadkobierca), strefy geograficznej. Pod tym względem kraj podzielono na 3 strefy geograficzne, a strukturę rodziny na 9 kategorii (samotni, gospodarstwo domowe bez osób na utrzymaniu, posiadające w składzie od 1-5 oraz więcej osób).

Premia na przeprowadzkę jest przyznawana na pokrycie całości lub części wydatków związanych ze zmianą mieszkania. Od 1997 roku wprowadzono nowe warunki przyznawania tych świadczeń, rezerwując je dla rodzin, które zmieniają mieszkanie po urodzeniu trzeciego dziecka. Ta premia przysługuje w zasadzie rodzinom, które skorzystały lub korzystają z zasiłków mieszkaniowych i posiadają co najmniej troje dzieci lub spodziewają się trzeciego.

Innym rodzajem świadczenia są **pożyczki** (częściowo bezzwrotne) **na poprawę warunków mieszkaniowych**, obejmujące wszelkie remonty, adaptacje i przeróbki. Dużą uwagę zwraca się na sanitację mieszkań. Kosztorys prac stanowi niezbędny warunek uzyskania pożyczki.

Z długiej listy świadczeń rodzinnych wymienić trzeba też tzw. dochód minimalny łączenia (RMI - revenu minimum d'insertion) na rzecz osób pozbawionych nawet minimalnych zasobów finansowych, służących zaspokojeniu elementarnych potrzeb. Zasiłek ten sprzyja ich włączeniu czy też integracji społecznej i zawodowej. Wypłacają go Kasy Społecznych Ubezpieczeń Wzajemnych Rolników zarówno robotnikom rolnym, jak i osobom na ich utrzymaniu. Skorzystać mogą ze świadczenia osoby powyżej 25 lat i poniżej, jeśli mają lub spodziewają się dzieci i pobierają na nie zasiłki rodzinne. Nie mogą natomiast ubiegać się o nie studenci i stażyści kształcenia zawodowego. Prawo mają także małżonki i

konkubiny oraz dzieci i ludzie starsi na utrzymaniu o najniższych dochodach. Wysokość zasiłku dla świadczeniobiorcy skalkulowano na 100% kwoty bazowej, podlegającej waloryzacji, dla pierwszej osoby na utrzymaniu 50%, a dla każdej następnej na 30%.

Czwarty rodzaj zasiłków mieszkaniowych obejmuje pomoc kredytową. Wchodzi tu w grę premia na przeprowadzkę i pożyczki na poprawę standardu mieszkań.

Na uwagę zasługuje jeszcze jedno świadczenie, a mianowicie ubezpieczenie na starość rodziców w gospodarstwie domowym. Niektóre matki i niektóre osoby utrzymujące rodzinę mogą pod pewnymi warunkami korzystać z bezpłatnego włączenia do ubezpieczenia na starość swych rodziców. Należy tu wymienić osoby samotne, tego z członków rodziny, który z przyczyn niezależnych od siebie nie realizuje aktywności zawodowej, świadczeniobiorców zasiłku na małe dziecko, rodzicielskiego zasiłku wychowawczego lub osoby opiekującej się niepełnosprawnym. Mogą ubiegać się one o bezpłatne ubezpieczenie na starość rodziców, gdy nie przyczyniają się do funkcjonowania gospodarstwa rolnego, ale poświęcają ten czas na wychowanie dzieci, a nie spełniają kryteriów dochodowych niezbędnych do tych uprawnień. Składki może wtedy opłacać za nie system rolniczych świadczeń rodzinnych.

W innych krajach Europy, gdzie rolnicy mają własne systemy ubezpieczeń społecznych, nie są one aż tak drobiazgowo ustalone. Warto więc zwrócić uwagę na pewne rozwiązania specyficzne. W Niemczech kobiety-rolniczki od 1995 r. zamiast dodatku do emerytury męża nabyły samodzielne prawo do ubezpieczenia na starość. Bardzo ważnym elementem tego ubezpieczenia jest ekwiwalentne traktowanie wychowania dzieci i pracy zawodowej w rolnictwie lub zarobkowej poza rolnictwem. Do stażu ubezpieczenia dolicza się więc okres wychowywania dzieci do 3 lat. Z tego samego tytułu przysługują matkom-rolniczkom zwolnienia z obowiązku płacenia bieżących bądź zaległych składek w Rolniczej Kasie Starości. Minimalny okres nabycia praw do renty starczej dla kobiet wynosi w powszechnym ubezpieczeniu 15 lat, z czego 8 lat obowiązkowych okresów składkowych i 7 bezskładkowych (np. okres nauki szkolnej, szkolenia zawodowego), a w ubezpieczeniu rolniczym wystarczy 7 lat składkowych. Przerwy na wychowanie dzieci i na opiekę nad innymi członkami rodziny doliczane są automatycznie w rolnictwie bez konieczności regulacji zaległych składek.

Zamiast urlopu macierzyńskiego w Niemczech wprowadzono korzystne z punktu widzenia kobiet wiejskich rozwiązanie pomocnicy domowej (Dorfhelferin) i opiekunki

domowej (Dorfpflegerin). Podobne rozwiązanie istnieje we Francji i w Finlandii.

Opłacana częściowo przez rolniczkę, a częściowo przez gminę w ramach ubezpieczenia społecznego, pomocnica w gospodarstwie rolnym bądź domowym zastępuje kobietę w czasie położu, pielęgnacji niemowlęcia czy dłuższej choroby własnej, a w razie potrzeby także w okresie jej urlopu. To alternatywne rozwiązanie, dostosowane do specyfiki pracy w wiejskim gospodarstwie domowym, służy wspieraniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinie wiejskiej, godzeniu roli rodzinno-zawodowej oraz wyrównywaniu uprawnień rolniczek z uprawnieniami kobiet innych kategorii zawodowych.

W ustawodawstwie niemieckim przywiązuje się dużą wagę do świadczeń na rzecz dzieci, traktując to jako inwestycję na przyszłość. Okres wychowania dzieci został zaliczony do okresów składowych w rolniczym ubezpieczeniu emerytalnym. Kobietom wiejskim przyznano wszystkie świadczenia z tytułu macierzyństwa oraz zasiłek wychowawczy. W ten sposób rolniczka została zrównana w prawach socjalnych z innymi kobietami. Za wychowanie dziecka dolicza się po 3 lata, podkreślając równorzędność pracy zarobkowej i wychowawczej.

Wszystkie matki lub ojcowie w mieście i na wsi, wychowujący dziecko, otrzymują zasiłek wychowawczy. Podstawę stanowi fakt, że dziecko pozostaje pod opieką uprawnionego oraz że ten ostatni w okresie pobierania świadczenia nie jest zatrudniony zarobkowo więcej niż 19 godzin tygodniowo. Rolniczka otrzymuje więc także zasiłek wychowawczy na 2 lata. Od 7 miesiąca życia dziecka przy przekroczeniu określonej granicy dochodu kwota miesięcznego zasiłku wychowawczego ulega częściowemu zmniejszeniu. Wyższy dochód powoduje wstrzymanie zasiłku. Aby chronić matki zawodowo czynne przed utratą miejsca pracy, został wprowadzony równoległe do zasiłku wychowawczego urlop wychowawczy. Zasiłek wypłaca się z budżetu. Niektóre landy wypłacają jeszcze dodatkowo własny zasiłek wychowawczy, aby w tym samym czasie zapewnić utrzymanie miejsca pracy. Urlop wychowawczy dla matek został rozciągnięty na 3 lata, a więc dłużej niż zasiłek.

W Finlandii, podobnie jak w innych państwach skandynawskich, uznanych za klasyczny przykład państw opieki społecznej o systemie zaopatrzeniowym, perfekcyjnie został rozwiązany problem świadczeń na rzecz rodziny i dziecka. Niezależnie od miejsca zamieszkania rodziców wszystkie dzieci w mieście i na wsi od urodzenia objęte są ochroną, mają prawo do bezpłatnej opieki lekarskiej, do bezpłatnej nauki i zorganizowanego

wypoczynku.

Rodzice dzieci w wieku do 6 lat mają prawo wyboru między korzystaniem z ośrodka dziennego (odpowiednik naszych żłobków, przedszkoli i ognisk) a pobieraniem zasiłku dla matki (lub ojca) na rezygnację z pracy zarobkowej i sprawowanie opieki domowej nad własnym dzieckiem. Ośrodkiienne są przeznaczone dla dzieci, których rodzice pracują zawodowo (w tym również we własnym gospodarstwie rolnym), uczą się lub nie mogą sprawować opieki nad małoletnimi ze względu na swój stan zdrowia. Istnieją placówki publiczne i prywatne. Z uwagi na małą gęstość zaludnienia, na duże odległości między osiedlami, duże rozproszenie przestrzenne poszczególnych farm, w rejonach wiejskich harmonogram zajęć tych placówek dostosowany jest do lokalnych potrzeb. Pracują one bądź to w niepełnym wymiarze czasu, np. przez pół dnia, bądź tylko w określone dni tygodnia. Dzieci są tam dowożone, żywione i kształcone na koszt państwa lub gminy. Na marginesie warto wspomnieć, że dochód rolniczy nie tylko w krajach skandynawskich, ale i w pozostałych krajach UE jest dokładnie wyliczony na podstawie prowadzonych ksiąg rachunkowych.. Rolnicy podlegają również obowiązkowi płacenia podatku dochodowego. Jest on potem źródłem finansowania opieki nad dzieckiem. Na dalekiej północy zajęcia w placówkach odbywają się 2-3 razy tygodniowo. Władze lokalne przywiązują do nich wielką wagę jako do czynnika stymulacji i rozwoju dziecka. Problem integracji i socjalizacji realizowany jest od najmłodszych lat. Dzieci niepełnosprawne (fizycznie bądź psychicznie o małym stopniu upośledzenia umysłowego) uczą się i bawią razem z dziećmi normalnymi. Grupy "żłobkowe" i "przedszkolne" obejmują wszystkie kategorie wieku do 6 lat, jak we własnej rodzinie. Starsze dzieci (zwykle dziewczynki) pomagają np. przy karmieniu niemowląt. Występuje też instytucja opiekunek rodzinnych, które na koszt gminy, po przeszkoleniu w zakresie pedagogiki i pielęgnacji niemowląt, zajmują się odpłatnie małą grupą dzieci (do czterech) ze swym własnym dzieckiem włącznie.

Inną formą stosowaną w mieście i na wsi są strzeżone place gier i zabaw. Prowadzi je na swój koszt gmina po południu, w dni wolne od zajęć szkolnych, w czasie wakacji, świąt, wieczorem. Kiedy trzeba, sprawuje nad nimi kontrolę w nocy, by przeciwdziałać powstawaniu młodzieżowych grup nieformalnych, podatnych na zagrożenie narkotykami i przestępczością.

Rodzice, którzy nie korzystają z bezpłatnych ośrodków dziennych ani. z opłacanej

przez gminę opiekunki, mają prawo do zasiłku, którego wysokość kształtuje się na poziomie minimalnego zasiłku chorobowego. Przy bliźniętach przysługuje 20% zwwyżki. Zasiłek składa się z dwóch części: podstawowej jednakowej dla wszystkich niezależnie od sytuacji materialnej rodziny i dodatkowej uzależnionej od dochodu. Ta ostatnia przysługuje tylko tym rodzicom, których dochód nie przekracza pewnego pułapu, a jedno z rodziców nie pracuje zarobkowo. Istnieją też świadczenia cząstkowe, gdy praca zarobkowa rodziców nie przekracza 30 godzin tygodniowo. Zasiłek stanowi więc formę rekompensaty za utratę zarobków przez skrócony czas pracy.

W Wielkiej Brytanii, podobnie jak w Skandynawii, zabezpieczenie społeczne ma charakter powszechny. Rolnicy włączeni są do niego automatycznie, stanowiąc zresztą tylko ok. 2% czynnych zawodowo. W zakresie świadczeń przysługuje niski ryczałt na poziomie minimum socjalnego. System pełni więc raczej funkcję pomocy społecznej. Zasiłki na dziecko przysługują tej osobie, która mieszka razem we wspólnym gospodarstwie domowym, a stała opieka oznacza wszystkie dni, co najmniej 2 noce tygodniowo. Te same zasady dotyczą wszystkich rodzin, niezależnie od zawodu i miejsca zamieszkania. Świadczenie na dzieci przysługuje do 16 lat, a w razie pobierania nauki w systemie dziennym do 19 lat.

Brytyjski system świadczeń rodzinnych uwzględnia takie pojęcia, jak dochód całkowity, podstawowy, szacunkowy, chroniony, wystarczający, minimalny. Każde z tych pojęć ma zastosowanie w odniesieniu do różnorodnych zasiłków, dodatków, premii, zwolnień, wyłączeń. Każdy członek gospodarstwa domowego, niezależnie od sytuacji rodzinnej, ma prawo do posiadania określonej kwoty na utrzymanie własne i członków swojej rodziny. Jeśli pracuje zarobkowo, to kwota świadczeń stanowi żelazną rezerwę, której nie obciążą alimenty, spłaty, podatki, długi. Jeśli jego własne zarobki są niewystarczające do posiadania owej kwoty minimum socjalnego, państwo wkracza z pomocą, wypłacając zasiłek w razie potrzeby również dla nie mieszkających razem, ale alimentowanych członków rodziny, gdyby oni z kolei nie posiadali na swoje utrzymanie owej kwoty. W ten sposób powstaje tzw. dochód chroniony, którego wielkość gwarantuje, by żadne z rodziców po wypełnieniu wszystkich swych zobowiązań związanych z utrzymaniem nie spadło poniżej poziomu minimum.

Zasiłki rodzinne są w Wielkiej Brytanii powszechne, indeksowane w drodze rocznych decyzji, opodatkowane (a ponadto wliczone do ogólnej kwoty przychodów). Ich wysokość

wzrasta w miarę wieku dziecka, wypłaty dokonywane są tygodniowo, system jest jednolity. System brytyjski, będący połączeniem zabezpieczenia i ubezpieczenia, oznacza różnorodność świadczeń uwarunkowaną społeczno-ekonomicznymi czynnikami. Ta różnorodność, np. w systemie zasiłków rodzinnych, występuje zresztą w całej Unii Europejskiej. W Wielkiej Brytanii np. najwyższy zasiłek przysługuje na pierwsze dziecko, a każde kolejne otrzymuje mniejszy. We Francji na pierwsze dziecko zasiłek nie przysługuje w ogóle. Progresa sięga piątego dziecka, a potem utrzymuje się już na tym poziomie.

Źródła wykorzystane

Delperee N.: Politiques Europeennes de prise en charge. Paris 2002.

Memento de legislation sociale agricole. MSA, Paris 1999

Rameix S.: Soins de sante et justice [w:] Ethique et soins de sante. FNG, 2002.

Recueil des textes de Legislation Sociale Agricole. CCMSA, 2000.

Czasopisma: Journal of Medical Effective, London; Journal of Medical Ethics, Oxford University Press; Journal of Rural Studies; Nachrichten; Finnish Journal of Rural Research and Policy; Journal of Economics Literature; Futurobles; Welfare Rights Bulletin, London.

Dokumenty instytucji: Office of Health Economics London; Center for Social Policy Research and Development Bangor; Der Forderungsdienst Bonn; Universitat Bonn; University of Turku; Conseil de l'Union Europeenne Bruxelles 2003; Yearbooks of Nordic Statistics.

Wyrażone w materiale opinie odzwierciedlają jedynie poglądy autora.

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2004

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część ani całość opracowania nie może być bez zgody wydawcy - Kancelarii Senatu - reprodukowana, użyta do innej publikacji oraz przechowywana w jakiegokolwiek bazie danych.